

Kokoomuslaisia ratkaisuja
**YHDENVERTAISEN
JA ESTEETTÖMÄN**
yhteiskunnan rakentamiseksi

Kokoomuksen vammaispoliittinen ohjelma 2026
Hyväksytty puoluehallituksen kokouksessa 5.6.2026

KOKOOMUS

Johdanto

Tämä ohjelma päivittää Kokoomuksen vammaispoliittisen ohjelman vuodelta 2005. Tuona aikana maailma on muuttunut – Suomi on ratifoinut YK:n vammaissopimuksen ja uudistettu vammaispalvelulaki on astunut voimaan. Tämän myötä lakisääteinen perusta seuraaville askelille suomalaisten yhdenvertaisuuden parantamiseksi on valmis. Nyt on tekojen aika.

Kokoomuksen ydinarvo on mahdollisuuksien tasa-arvo. Jokainen ihminen on arvokas, ja jokaisella on oltava aito vapaus rakentaa omaa elämäänsä, tehdä työtä, opiskella, asua turvallisesti ja osallistua yhteiskuntaan – vammasta tai sairaudesta riippumatta. Yhteiskunnan rakenteet, asenteet ja byrokratia asettavat kuitenkin liian usein esteitä ihmisten toiminnalle. Siihen me kokoomuksessa haluamme vaikuttaa.

Vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ja pysyväinen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Lääketieteellisestä eli henkilön diagnoosista, vammaa ja sen kuntouttamista korostavan ajattelutavan rinnalla niin kutsutussa sosiaalisessa mallissa vammaisuudessa korostetaan henkilön suhdetta ympäröivään yhteiskuntaan. Tämä ajattelutapa on YK:n vammaissopimuksen keskiössä.

Puolestaan oikeusperustaisen ajattelutavan mukaan vammaisilla henkilöillä on samat oikeudet kuin muillakin ja heidän tulisi voida osallistua yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Yhdenvertaisen osallistumisen mahdollistamiseksi ympäröivän yhteiskunnan tulisi poistaa vammaisten ihmisten elämisen ja osallistumisen esteitä. Valitusta tarkastelumallista riippumatta tavoite on sama, eli yhdenvertaisuus ja yhtäläiset oikeudet.

Suomessa elää vammaisuuden määritelmästä riippuen noin 15 prosenttia väestöstä – yli 800 000 ihmistä – jonkinlaisen vamman tai toimintarajoituksen kanssa. Kyseessä on merkittävä ihmisryhmä ja maailman suurin vähemmistö, jonka oikeus yhdenvertaiseen ja yksilölliseen kohteluun on turvattava kaikessa päätöksenteossa. Suurin osa heistä on täysin tai osittain mukana ihan tavallisessa arjessa: töissä, opiskele-massa, perheitä kasvattamassa, arkea pyörittämässä.

Tässä ohjelmassa vastataan siihen, miten arjen osallisuus, terveydenhuolto, hoiva, liikkuminen, työelämä ja toimeentulo voidaan turvata muuttuvassa maailmassa. Työn tueksi kuultiin lukuisia asiantuntijoita sekä syvennyttiin YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean (Committee on the Rights of Persons with Disabilities, eli CRPD-komitea) Suomelle elokuussa 2025 antamiin yli 80 suositukseen. Ohjelmassa huomioidaan aiempaa paremmin myös vammaisuuden monimuotoisuus. Ohjelman valmistellut työryhmä toivoo, että ohjelmasta on hyötyä myös käsikirjana paikallis- ja piiritason toiminnassa.

Vammaispoliittinen ohjelma ei ole erityisohjelma. Se on tapa sanallistaa sitä perikokoomuslaista ajattelua, jossa vapaus elää omannäköistä elämää tulee toteutua sukupuoleen, vammaan, ikään tai byrokratian esteisiin katsomatta.

YK:n vammaissopimuksen keskiössä on vammaisuuden sosiaalinen malli: Vammaisuus syntyy ympäristön esteistä ja asenteista, ei henkilön ominaisuuksista.

1. Ajattelutavan ja asenteiden muutos

Vammaispolitiikka ei ole pelkästään sosiaalipoliittinen erityiskysymys. Se on yksilönvapauden ydinkysymys.

Vammaisuuden sosiaalinen malli tarkoittaa, että vammaisuus on seurausta siitä, että yhteiskunnallinen ympäristö ei sovi kaikille. Erilaiset esteet yhteiskunnassa kohdistuvat eri tavalla eri yksilöihin. Kaikkia näitä esteitä tulee aktiivisesti poistaa yksilöiden vapauden ja mahdollisuuksien tieltä. Tämä on myös luonteva lähtökohta kokoomuslaiselle vammaispolitiikalle.

Kokoomuksen toiminnan ytimessä ovat yksilön oikeudet, tasavaltalaiset kansalaisvapaudet sekä mahdollisuuksien tasa-arvo. Kun yksilön oikeudet toteutuvat yhdenvertaisesti ja hänen velvollisuutensa sekä mahdollisuutensa ovat tasapainossa, on yksilö vapaa. Mahdollisuuksien tasa-arvo tarkoittaa, että kaikilla on lähtökohdistaan riippumatta yhtäläiset mahdollisuudet menestyä, kouluttautua ja tavoitella omia päämääriään.

Kun portaat korvataan luiskalla, kun verkkosivut toimivat ruudunlukuohjelmilla tai kun työnhaku on esteetöntä, voi jokainen meistä toimia täysivaltaisesti. Ainoastaan sellainen vapaus, joka kestää ja pitää kaikenlaisissa elämäntilanteissa, on aitoa vapautta. Viime kädessä kukaan yksilö ei voi laskea oman toimintakykynsä säilymisen varaan. Siksi yksilön vapaus ei saa kaventua vammautumisen tai toimintarajoitteen takia. Aito vapaus ei voi olla yksinomaan lompakon paksuudesta, hyvästä tuurista tai sosiaalisesta asemasta riippuvaa.

Esteiden poistaminen ei ole vain passiivista erilaisten tarpeiden myötäilyä – se on aktiivista vapauden ulottamista kaikkien suomalaisten ulottuville.

2. Työ ja toimeentulo

Työ ei ole pelkkä toimeentulon lähde. Se on osallisuutta, merkityksellisyyttä ja osa ihmisarvoista elämää. Oma työ ja toimeentulo ovat myös vapauden perusaineksia.

Kokoomuslaisesta näkökulmasta kaikilla ihmisillä tulee olla yhtäläinen oikeus itsenäiseen päätöksentekoon, koulutukseen, työntekoon ja osallistumiseen. Valitettavasti vaikeasti vammaisten työllisyys on Suomessa Pohjoismaiden matalimmalla tasolla. Se on häpeällistä. Työn ja yrittäjyyden puolueena kokoomuksen tulee voimakkaimmin olla ajamassa tähän muutosta. Vammaisen henkilön jättäminen työelämän ulkopuolelle on paitsi inhimillisesti väärin myös kansantaloudellisesti kestäväntöntä. Työ luo yksilölle merkityksellisyyttä, osallisuuden kokemusta, mahdollisuuden olla osa työyhteisöä sekä taloudellista turvaa.

Nykytilanne ei johdu siitä, että vammaiset ihmiset eivät haluaisi tai kykenisi työskentelemään. Suomessa siis hukataan valtava määrä osaamista, potentiaalia ja ahkeruutta sekä ennen kaikkea kavennetaan ihmisten vapautta. Yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan negatiiviset asenteet ja tiedonpuute ovat keskeinen tekijä vammaisten henkilöiden kohtaamien työelämäongelmien taustalla. Sen lisäksi valtuutettu on nostanut esille haasteena sellaisten erityistoimien puuttumisen, joilla lisättäisiin tietoisuutta vammaisten henkilöiden oikeuksista julkisissa ja yksityisissä ympäristöissä.

Suomalaista yhteiskuntaa tulee kehittää lähtökohdasta, että jokaiselle ihmiselle löytyy työtä kyvyn ja osaamisen mukaan. Lisäksi työelämän pitää olla reilu jokaiselle. Yli puolella työikäisistä suomalaisista arvioidaan olevan jokin pitkäaikaissairaus tai vamma ja noin 600 000 arvioi sen haittaavan työelämää. Suomessa on lisäksi arviolta 65 000 työelämän ulkopuolella olevaa osatyökykyistä, jotka pystyisivät tekemään töitä, jos sitä muokattaisiin heidän tarpeisiinsa. Nykyaikaiset työvälineet, tekoäly ja etätyö luovat uusia mahdollisuuksia osallistua työelämään sekä pidentävät työuria. Näitä tuleekin hyödyntää joustavasti ja monipuolisesti.

Vammaisten kokemat esteet työmarkkinoilla ovat yksilöllisiä. Tiiviisti ilmaistuna asetetut esteet ovat liian suuria ja osoitettu tuki liian vähäistä. Esimerkiksi kuljetuspalveluiden epäluotettavuus ja jäykät aikarajat estävät töihin pääsemistä ja työkyvyttömyyseläkejärjestelmä rankaisee yritystoiminnan onnistumisesta. Vammastaan huolimatta työkykyisen ihmisen tulisi saada olla töissä – tarvittaessa etätyövälineitä, henkilökohtaista apua, kuljetuspalvelua sekä muita työvälineitä hyödyntäen.

Oma työ ja toimeentulo ovat yksilönvapauden perusaineksia. Työn ja yrittäjyyden puolueena kokoomus edistää vammaisten ihmisten työelämämahdollisuuksien kehittämistä.

Kohtuullinen mukautus

“Viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat **kohtuulliset mukautukset**, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa käyttää viranomaisen palveluita sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoriutua työtehtävistä ja edetä työuralla”.

(Yhdenvertaisuuslaki 20.12.2022/1192)

”**Kohtuullisena mukautuksena** voidaan pitää sitä, että vammaiselle henkilölle myönnetään alennus hänen tarvitsemiensa lisäpaikkojen hinnasta lentomatalla.”

(KHO:2021:189)

Mitä ehdotamme?

- Osallistumista avoimille työmarkkinoille on vahvistettava. Kokoomus tunnistaa, että vammaisten työllisyysasteen nostaminen edellyttää positiivista syrjintää eli asenne-, tieto- ja ympäristöesteiden poistamista.
- Kohtuullisen mukautuksen -velvoitetta tulee vahvistaa kouluttamalla työnantajia niiden käytöstä. Edistetään käsitteen vakiintumista vuoropuhelussa työmarkkinaosapuolten kanssa.
- Julkisten työllisyyspalveluiden osaamista vammaisten työmarkkinakysymyksistä on lisättävä. Taavoitteena tulee olla työllistyminen avoimille työmarkkinoille.
- Kehitetään avotyötoimintaa eli työskentelyä tuettuna avoimilla työmarkkinoilla tai tavallisella työpaikalla paremmin YK:n vammaissopimuksen kanssa yhteensopivaksi. Lähtökohtana tulee olla työelämäosallistumisen ja toimintaan osallistuvien oikeuksien ja työntekijäaseman vahvistaminen. Huomioidaan kehittämistyössä myös palkkatuen uudistamistarpeet.
- Työolosuhteiden järjestelytukea kehitetään kattamaan digitaalinen saavutettavuus ja korotetaan sen maksimitasoa.
- Vammaispalvelulain erityispalveluja koskevat säännökset tulee tarvittaessa uudistaa itsenäistä elämää paremmin tukeviksi kiinnittäen erityisesti huomio opiskelun ja työssäkäynnin parempaan turvaamiseen.
- Työkyvyttömyyseläkkeen ja ansiotulojen yhteensovittamista helpottavan uuden joustomallin toimivuutta seurataan ja mallia kehitetään. Työn, palveluiden, sosiaaliturvan ja eläkkeen yhteensovittamisen ei pidä aiheuttaa jännitystä tai ylimääräistä paperirumbaa, vaan olla helppoa ja ihmislähtöistä.
- Kuntoutus- ja vammaispalveluja pitää saada myös työn yhteyteen. Ihmisen ei tarvitse olla joko kuntoutuksessa tai työelämässä, vaan palveluiden tulee mukautua ihmisen tarpeeseen ja toimintakykyyn. Kehitetään työkyvyttömyyden ja osatyökyvyttömyyden käsitteitä huomioimaan nykyistä paremmin eriasteisia ja -tyyppisiä vammoja.
- Kuljetuspalveluiden soveltamiskäytäntöjä yhtenäistetään hyvinvointialueilla huomioimaan myös työssäkäyvien ihmisten erityistarpeet. Jatkuva myöhästely töistä liikkumispalveluiden ongelmien takia voi pahimmillaan johtaa irtisanomiseen. Työmatkan kuljetuspalvelu, joka on tilattava jopa tunteja etukäteen, ei sovi nykyajan työelämään. Tällaisia ongelmia palvelujärjestelmässä ei pidä hyväksyä.
- Edistetään tutun kuljettajan valinnan mahdollisuutta vammaispalveluissa kehittämällä Kansaneläkelaitoksen sekä hyvinvointialueiden käytäntöjä. Esimerkiksi nykyisellään taksit saavat maksun vammaispalvelulain mukaisista kyydeistä jopa vasta viikkojen viiveellä, mikä estää palvelun mukauttamista asiakkaan toiveisiin.
- Lisätään joustavuutta lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovuttamisessa ja huollossa. Apuvälineiden alikäyttö ja liian myöhäinen käyttöönotto on merkittävä este itsenäiselle elämälle ja esimerkiksi työnteolle.
- Edistetään anonymiä rekrytointia tapana vähentää eri taustoihin liittyviä ennakkoluuloja työelämässä.

3. Yrittäjyys on vapautta

Kokoomus on yrittäjäpuolue. Suomessa vammaisyrittäjyys on kuitenkin liian usein tehty mahdottomaksi: yrittäjänä toimiminen sulkee pois vammaispalveluja, kilpailutuksissa vammaisyrittäjä kohdataan ennakkoluuloisesti eikä vammaispalveluissa osata huomioida yrittäjän erityistarpeita. Tähän ristiriitaan haluamme puuttua.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ylläpitämän lakisääteisen Näkövammarekisterin tilastojen mukaan näkövammaisten työllisyysaste on noin 41 %. Luku sisältää kokoaikatyötä tekevät, osa-aikatyötä tekevät ja yrittäjät. On huomionarvoista, että näkövammaisista yrittäjinä toimii suunnilleen sama osuus kuin valtaväestöstä. Yrittäjyyden korkea osuus onkin nähtävä osoituksena siitä, että vammaiset kohtaavat monen kaltaista syrjintää avoimilla työmarkkinoilla. Samalla vammaisten yrittäjyys on merkittävä voimavara, jota tulee entisestään vahvistaa esteitä purkamalla.

Mitä ehdotamme?

- Vammaispalvelut eivät automaattisesti saa poistua yrittäjäksi ryhtymisen myötä. Ahkeruudesta ja yrittämisestä ei pidä rankaista tukitoimia vähentämällä.
- Kehitetään sote-henkilöstön osaamista yrittäjyyden tunnistamiseksi ja tunnustamiseksi vammaispalveluiden myöntämisessä.
- Työolosuhteiden järjestelytukea laajennetaan kattamaan vammaiset yrittäjät. Yrittäjällä tulee olla mahdollisuus saada järjestelytukea työympäristön ja työvälineiden muutoksiin kompensoimaan vammasta aiheutuvia ylimääräisiä kustannuksia yrityksessään.
- Kehitetään hankintaosaamista kunnissa ja alueilla huomioimaan vammaisyrittäjien yhdenvertaisuus.

4. Koulutus – portti omaan elämään

Koulutus on tie itsenäisyyteen, unelmiin ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Nuorelle koulutus tarkoittaa lupaa unelmoida ja aikuiselle mahdollisuutta keksiä itsensä uudelleen. Koulutuslupaus tulee ulottaa kaikille.

Suomessa koulutus ja sivistys ovat kaikkien perusoikeus. Opetuksen ja sivistystoimen vahvistaminen on ollut kokoomuksen tavoitteena puolueen alkuajoista lähtien. Yhdenvertaisuus koulutuksessa perustuu Suomessa ajatukseen, että jokaisen lähikoulu on lapsen paras koulu. Viime vuosina onkin tehty merkittävää edistystyötä inklusion laajentamiseksi sekä koulujen välisten eron kaventamiseksi esimerkiksi tasa-arvorahoituksen turvin. Edistyksestä huolimatta CRPD-komitean mukaan Suomessa segregoitunut erityisopetus on edelleen liian vallitsevaa, pätevistä opettajista on pulaa ja korkeakouluihin pääsyä rajoitetaan perusteettomasti vammaan perusteella.

Kokoomuksen mielestä lähikouluperiaatetta pitää vaalia. Lähtökohtaisesti jokaisen lapsen pitää voida käydä koulua naapuriensa ja ystäviensä kanssa. Samalla tunnistamme, että viime kädessä kouluvalinnan ja koulupäivän sisällön pitää perustua lapsen etuun. Inklusio ei saa tarkoittaa säästämistä riittävästä oppimisen tuesta tai positiivisesta erityiskohtelusta. Se ei myöskään tarkoita, etteikö Suomessa olisi jatkossakin erityiskouluja ja -oppilaitoksia. Jokaisella lapsella on oikeus oppia. Kunnan tehtävä on räätälöidä oppimisympäristö sellaiseksi, että oppiminen on mahdollista. Kuntien tulee tehdä nykyistä enemmän yhteistyötä riittävien opetusresurssien varmistamiseksi koko maassa.

Mitä ehdotamme?

- Oppivelvollisuuden tulee ulottua mahdollisimman täysimääräisesti myös vammaisiin opiskelijoihin kunkin osaamistason mukaan
- Parannetaan vammaisten nuorten mahdollisuuksia suorittaa toisen asteen tutkinto ja opiskella korkeakoulussa.
- Kohtuulliset mukautukset tulee varmistaa myös pääsy- ja soveltuvuuskokeissa kaikissa korkeakouluissa.
- Uudelleenkouluttautuminen esimerkiksi äkillisen vammautumisen jälkeen tulee tehdä sujuvaksi. Taataan nopea pääsy kuntoutukseen.
- Esteettömät oppimisympäristöt, yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen ja saavutettavat tukipalvelut ovat osa sivistyksellisiä oikeuksia.

Jokaisella on oltava aito vapaus valita oma polkunsä tulevaisuuteen.

5. Esteetön ympäristö ja saavutettavat palvelut

Universal design eli suomeksi kaikille suunnittelu, esteetön suunnittelu tai saavutettava muotoilu tarkoittaa tuotteiden, ympäristön ja palveluiden suunnittelua alusta alkaen toimimaan mahdollisimman monimuotoisen käyttäjäkunnan tarpeisiin. Suunnittelussa huomioidaan ihmisten erilaisuus, ikä ja toimintakyky. Lopputuloksena syntyy esimerkiksi kaupunkiympäristöä, joka sopii kaikille, palvelee joustavasti eri tarpeita ja on intuitiivinen käyttäjälleen liikkua.

Portaat eivät ole vain pyörätuolikäyttäjän ongelma, vaan ne haittaavat yhtä lailla lastenvaunujen kanssa liikkuvia, ikääntyviä tai tavarankantajia. Huonosti toimivat nettisivut eivät ole vain näkövammaisten ongelma, vaan ne turhauttavat ihan kaikkia. Kun suunnittelemme kaikille, suunnittelemme paremmin.

EU-tasolta säädellään yleisön käyttöön tarkoitettujen palvelujen kuten liikkumisen esteettömyyttä. Julkisten tilojen esteettömyydestä ei ole yhtä kattavaa sääntelyä. Tämän seurauksena esteetön palvelu voi olla sijoitettuna esteelliseen ympäristöön, jolloin palveluun pääsy vaikeutuu. Myös YK:n vammaisyleissopimus velvoittaa sopimusvaltioita yleisölle avoimien tai tarjottavien tilojen ja palvelujen saavutettavuutta koskevien säännösten kehittämistä. Yhdenvertainen pääsy fyysiseen ympäristöön ja palveluihin tulee varmistaa sekä kaupunki- että maaseutualueilla.

Rakentamismääräyksemme koskevat pääosin liikuntaesteisiä. Aistivammat ja muut ryhmät sivuutetaan liian usein esteettömiä ympäristöjä suunniteltaessa. Tällä hetkellä kunnilla on omia, jopa vuosikymmeniä vanhoja rakentamisohjeita. Kuntien omat ja toisistaan poikkeavat ohjeet ja ratkaisut vaikeuttavat merkittävästi mahdollisuuksia liikkua turvallisesti, vapaasti ja yhdenvertaisesti Suomessa.

Esimerkiksi suojateiden reunatuet poikkeavat toisistaan eri kunnissa ja eri aikakausien yhdyskuntarakenteissa, jolloin turvallisen ylityskohdan luotettava havaitseminen on mahdotonta. Suomessa talvet lumineen tuovat omat haasteensa esteettömien tilojen ja reittien suunnittelussa.

***Esteettömyys ei ole erityispalvelu.
Se on hyvää yhdyskuntasuunnittelua, josta hyötyvät kaikki.***

Mitä ehdotamme?

- Kaikille sopiva suunnittelu tulee ottaa lähtökohdaksi julkisissa hankkeissa. Huomioidaan rakennetun ympäristön aiheuttamaa sosiaalista, psyykkistä ja kognitiivista kuormitusta nykyistä paremmin tiloja ja ympäristöjä suunniteltaessa.
- Viranomaisten tulee huomioida esteettömyys kaikissa julkisissa rakentamishankkeissa sekä julkisten kulkuvälineiden ja palveluiden hankinnoissa. Kehitetään viranomaisten hankintaosaamista esteettömyyskysymyksissä. Hyödynnetään vammaisneuvoston osaamista parempien esteettömyysratkaisujen mahdollistamiseksi.
- Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä (241/2017) käsittelee pääsääntöisesti liikumisrajoitteisten tarpeita ja heitä palvelevia ratkaisuja. Muut vammaisryhmät, kuten näkövammaiset ja kuulonäkövammaiset, on asetuksessa osin ohitettu. Tämä ilmenee myös ympäristöministeriön esteettömyystyöryhmän raportista (2023). Kyseiset puutteet tulee korjata, jotta rakennettua ympäristöä voidaan kehittää aidosti esteettömäksi.
- Edistetään ymmärrystä ja myönteisiä asenteita esteettömyyteen liittyen. Varmistetaan, että rakennetun ympäristön esteettömyyttä koskevilla velvoitteilla on kunnissa selkeä vastuutaho.
- Määritellään esteettömyyden tai saavutettavuuden laiminlyönti itsenäiseksi syrjinnän muodoksi, kuten muissa Pohjoismaissa on tehty. Tämä tuottaa selkeyttä oikeuksiin, vastuihin, valvontaan ja sanktiojärjestelmään.
- Kevennetään esteettömyyden ja saavutettavuuden loukkausten käsittelyjärjestelmää antamalla yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle oikeus määrätä suoraan yhdenvertaisuuslain loukkauksiin liittyvistä hyvityksistä, jotta samaa asiaa ei käsitellä tarpeettomasti sekä hallinto-oikeuksissa että yleisissä tuomioistuimissa.
- Julkisten palveluiden digitaaliset kanavat veloitetaan toimimaan ruudunlukuohjelmien ja muiden apuvälineiden kanssa.
- Apuvälineiden huolto, saatavuus ja riittävyys turvataan hyvinvointialueilla – apuväline on arjen mahdollistaja, ei luksusta.

6. Sosiaali- ja terveystalvelut ihmistä varten

Sosiaali- ja terveystalvelujen pitää sopeutua ihmisen elämään – ei toisin päin.

Itsemääräämisoikeus ei ole etuus vaan perusoikeus. Vammainen henkilö tietää parhaiten, mitä hän tarvitsee. Palvelujärjestelmän tehtävä on mahdollistaa, ei kontrolloida. Liian tuttua on se, ettei henkilökohtaisen avun tunteja myönnetä riittävästi, kuljetustalveluiden tulkinta vaihtelee hyvinvointialueittain ja ihmiset joutuvat taistelemaan perusoikeuksistaan byrokratian rattaissa. Tähän ei pidä tyytyä.

Toimivat asumisratkaisut ja apuvälineet, itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ja oikea-aikaiset talvelut tukevat itsenäistä ja aktiivista elämää. Paljon talveluja tarvitseville on viime vuosina kehitetty omalääkärimalleja. Omalääkärimallin rinnalle tarvitaan sosiaalihuollon ja vammaistalveluiden puolelle omakontakti – henkilö, jonka tehtävä on vastata talveluiden yhteensovittamisesta. Tällaisen koordinaatiotuen antamista vammaisperheille on kokeiltu Ruotsissa, missä se on osoittautunut toimivaksi tavaksi keventää perheiden kuormitusta ja parantaa talvelujen sujuvuutta.

Mitä ehdotamme?

- Luodaan pysyvän yhteyshenkilön malli esimerkiksi osaksi omatiimimalleja tai muita hoidon jatkuvuuden malleja. Omakontakti koordinoi paljon sosiaalihuollon talveluita tarvitsevien ihmisten ja perheiden talvelut toimivaksi kokonaisuudeksi. Omakontaktin hyödyntäminen ei vähennä vammaistalveluiden talvelutunteja.
- Paljon talveluja tarvitseville valinnanvapaus on tärkeä keino tehdä elämästä omannäköinen. Huolehditään henkilökohtaisen budjetoinnin ja talvelusuunnitelman yleistymisestä valinnanvapauden tukemiseksi. Silloin ihminen saa halutessaan itse päättää, miten talvelunsa järjestää.
- Seurataan tiiviisti uuden vammaistalvelulain toimeenpanoa hyvinvointialueilla. Vammaistalvelulain ja sosiaalihuoltolain soveltamiseen laaditaan yhtenäinen kansallinen ohje, joka vähentää hyvinvointialueiden välisiä eroja.
- Työnantajamalli henkilökohtaisessa avussa säilytetään. Niiden, jotka pystyvät itse koordinoimaan avustajansa, on saatava tehdä niin.
- Huomioidaan tekoälypohjaisten sote-talveluiden kehittämisessä myös vammaistalvelut. Vammaistalveluiden myöntöpäätöksiin on säädettävä enimmäiskäsittelyajat.
- Itseään koskevat päätökset pitää saada keskitetysti OmaKanta-talvelusta sekä hyvinvointialueen asiakasjärjestelmästä.
- Vammaisten kotona asumisen tukea kehitetään mahdollisimman itsenäisen elämän mahdollistamiseksi. Palvelujärjestelmän pitää mahdollistaa tavallinen arkielämä myös ilta-aikaan.
- Varmistetaan neuroepätyypillisten ihmisten huomioiminen talvelujärjestelmässä.
- Tulevalla vaalikaudella tulee vihdoinkin säätää pian 15 vuotta valmistelussa ollut sosiaali- ja terveydenhuollon itsemääräämisoikeutta koskeva laki. Osana lakihanketta tulee edistää tuetun päätöksenteon mallien vakinaistamista sote-talveluissa.
- Yksilön hyvinvoinnin ja terveyden tukemisen ja ennaltaehkäisyn kannalta on erityisen tärkeää tukea henkilön omatoimista liikuntaa, kuntoutusta ja muita hyvinvointia edistäviä toimia. Tämä edellyttää mm. liikuntaa mahdollistavien apuvälineiden, kuten käsipyörän apuvälineeksi hyväksymistä.

7. Osallisuus – politiikasta harrastuksiin

Elämä on muutakin kuin työtä ja palveluita. Harrastaminen, kulttuuri ja poliittinen osallistuminen kuuluvat kaikille. Kulttuuri- ja liikuntaharrastukset, osallistuminen järjestötoimintaan ja mahdollisuus vaikuttaa itseä koskeviin päätöksiin ovat osa hyvää elämää. Ne ovat myös yhteiskunnallisen osallisuuden ytimessä. Silti kuljetuspalvelut voivat evätä pääsyn soittotunnille, kulttuuripoliittinen selonteko sivuuttaa vammaisuuden tyystin eikä kaikilla äänestyspisteillä kyetä turvaamaan itsenäisen äänestämisen mahdollisuutta kaikille suomalaisille.

Suomi ikääntyy ja kehittyy. Poliittinen osallistuminen on demokratian perusta. Esteettömät vaalit, esteettön puoluetoiminta ja vammaisten ihmisten edustus päätöksentekokelemissä ovat edellytys sille, että demokratia voi toteutua täysimääräisesti.

Toimiva demokratia tarvitsee myös aktiivista ja elinvoimaista kansalaistoimintaa aina naapurustoyhdistyksistä urheiluseuroihin. Suomi ei olisi pystyssä ilman niitä tuhansia yhdistyksiä, jotka tarjoavat vapaa-ajalle tekemistä, lihaksille liikettä, nuorelle seuraa tai vertaistukea sitä tarvitseville.

Nykypäivänä ihmisten välinen kanssakäyminen on muuttunut ja ihmisten vapaa-ajasta kilpailee aiempaa useammat tahot, mikä haastaa perinteistä yhdistystoimintaa. Tässä muutoksessa järjestöjen ja yhdistysten menestyksekkäs toiminta edellyttää aiempaa laajempaa yhteistyötä ja yhteen hiileen puhaltamista.

Mitä ehdotamme?

- Orpon hallitus käynnisti kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin, jonka on määrä jatkua 31.12.2027 asti. Prosessi selvittää ja dokumentoi kuuroihin ja viittomakielisiin kohdistuneita oikeudenloukkauksia ja syrjintää. Sen tarkoituksena on synnyttää kokonaiskuva syrjivistä rakenteista ja ehdottaa muutoksia, jotka parantavat kuurojen ja viittomakielisten asemaa yhteiskunnassa. Kokoomus sitoutuu tähän prosessiin.
- Huolehditaan vammaisjärjestöjen riittävästä julkisesta rahoituksesta sekä vahvistetaan edellytyksiä yksityiselle rahoitukselle. Kannustetaan yhdistyksiä laajenevaan yhteistyöhön sekä yhdistymisiin, kun sille on toiminnallisia perusteita.
- Kehitetään harrastustakuuta paremmin huomioimaan vammaisten lasten ja nuorten tarpeet harrastamisessa. Esimerkiksi erityisvalmisteiset urheilu- ja taidevälineet sekä aikataulut voivat muodostua haasteeksi ilman riittävää tukea.
- Laaditaan vammaisten henkilöiden osallistumista urheilu- ja kulttuurielämään edistävä kansallinen toimintaohjelma.
- Vammaispoliittisissa kysymyksissä osallisuus päätöksenteossa on keskeinen lähtökohta. Edistetään selontekoprosesseissa vammaisnäkökulman huomioon ottamista nykyistä paremmin.
- Kaikissa äänestyspaikoissa tulee olla mahdollisuus äänestää esteettömästi ja vaalisalaisuus on turvattava kaikille.
- Politiikka kuuluu kaikille. Kokoomuksen toiminta on avointa ja saavutettavaa jokaiselle niin paikallis-, piiri-, kuin valtakunnan tasolla. Kokoomus on valmistanut erilliset ohjeet esteettömään ja saavutettavaan Kokoomus-toimintaan ja -viestintään. Tavoitteena on olla paras suomalainen eduskuntapuolue esteettömyydessä ja saavutettavuudessa jokaisella toiminnan tasolla vuoden 2029 alue- ja kuntavaaleihin mennessä.
- Edistetään yhteiskunnallista keskusteluilmapiiriä, jossa murretaan vammaisuuteen liittyviä tabuja, tunnistetaan yhteiskunnan asettamia esteitä ja kehitetään yhteisiä ratkaisuja erilaisuuden huomioimiseksi päätöksenteossa, työelämässä ja julkisessa keskustelussa.
- Kokoomus sitoutuu hyvinvointialueilla ja kunnissa vammaisneuvostojen roolien vahvistamiseen.

8. Kielellinen yhdenvertaisuus

Oikeus tietoon ja palveluihin omalla kielellä on jokaisen suomalaisen perusoikeus – myös viittomakielelle ja selkokieltä tarvitseville.

Ymmärretyksi tuleminen ja muiden kanssa kommunikointi on ihmisyyden ytimessä. Itseilmaisuus on tärkeää paitsi sielulle, myös vapaudelle. Yhdenvertaisuus ja itsemääräämisoikeus esimerkiksi sote-palveluissa ei voi toteutua, ilman yhteistä kieltä asiakkaan ja ammattilaisen välillä.

Viittomakielilaki velvoittaa viranomaisia edistämään viittomakielisten mahdollisuuksia saada tietoa omalla kielellään. Silti viittomakieliset barometrit osoittavat jatkuvasti, että velvoite ei toteudu – erityisesti suomenruotsalaista viittomakieltä käyttävät jäävät usein kokonaan ilman tietoa.

Mitä ehdotamme?

- Viittomakielilain toimeenpanoa vahvistetaan ja seurantatietoa kerätään systemaattisesti.
- Sote-palveluihin takaisinsoiton rinnalle lisätään kirjalliset ja videovälitteiset asiointitavat.
- Selkokielinen tieto tehdään lakisääteiseksi oikeudeksi – myös selkoruotsiksi.
- Kaksikielisten hyvinvointialueiden yhteistyötä ruotsinkielisten palvelujen turvaamiseksi on vahvistettava ja seurattava kansallisella tasolla.
- Tekoälyn potentiaali kielellisten oikeuksien toteutumisessa on otettava täysimääräisesti käyttöön.
- Perhejäsenten toimiminen tulkkina on inhimillistä, mutta se ei voi toimia riittävien kielipalveluiden korvikkeena. Huolehditaan riittävien tulkkauspalveluiden saatavuudesta asiakaslähtöisesti.
- Sosiaali- ja terveysministeriö on aloittanut tulkkauspalveluiden arvioimisen. Lainsäädäntö on palveluiden osalta edelleen epäselvä eikä kaikilla hyvinvointialueilla palvelut toteudu ajatellulla tavalla. Tulkkauspalveluiden lainsäädäntöä on syytä selkeyttää.
- Suomenruotsinkielisen viittomakielen säilyminen on turvattava elvytysohjelmaa jatkamalla.

Myös vammaispoliittisen ohjelman valmistelu on omanlaisensa osallisuuden teko: tämä ohjelma on syntynyt kuulemalla lukuisia kokemusasiantuntijoita, järjestöjä ja asiantuntijoita.

9. Perhe-elämä ja läheiset

Perhe on useimmille ihmisille elämän tärkein yhteisö. Kaikilla ihmisillä on yhdenvertainen oikeus perhe-elämään, lastenkasvatukseen ja parisuhteeseen. Siksi vanhemmuuden ja perhe-elämän edellytysten vahvistaminen on sekä inhimillisesti että yhteiskunnallisesti välttämätöntä. Kokoomus haluaa rakentaa yhteiskuntaa, jossa perheen perustaminen ja lapsitoiveiden toteuttaminen voidaan kokea myönteisenä ja toiveikkaana valintana. Tämä edellyttää hyväksyvää, modernia ja kannustavaa perhepuhetta sekä määrätietoisia toimia perheellistymisen esteiden purkamiseksi.

Suomessa jopa joka kolmas lapsitoive jää toteutumatta. Puolueiden ja poliitikkojen tehtävä ei ole määrittellä toivottujen lasten määrää. Yhteiskunta voi kuitenkin poistaa esteitä lapsitoiveiden toteutumisen tieltä. Suomen pitäisi olla maailman paras paikka perheen perustamiseen ja perhearkeen, mahdollisesta vammasta riippumatta.

Kokoomukselle perhepolitiikka tarkoittaa myös kulttuurista muutosta: haluamme tehdä Suomesta yhteiskunnan, jossa lapsiin, vanhemmuuteen ja perheisiin suhtaudutaan myönteisesti. Lasten tulee saada näkyä ja kuulua arjessa, ja perheiden monimuotoisuus on tunnistettava nykyistä paremmin päätöksenteossa, palveluissa ja lainsäädännössä.

Mitä ehdotamme?

- Kehitetään palveluja niin, että perheenjäsenten ei tarvitse ottaa vastuuta palvelujärjestelmälle kuuluvista tehtävistä. Niille, jotka haluavat toimia omaishoitajina, turvataan riittävät vapaat, sijaishoitojärjestelyt ja taloudellinen tuki ilman oman uran tai hyvinvoinnin uhraamista.
- Kehitetään palveluohjausta vammaisperheille. Yhdellä yhteyshenkilöllä – omakontaktilla – voidaan merkittävästi keventää perheen hallinnollista taakkaa ja varmistaa, että palvelut muodostavat toimivan kokonaisuuden.
- Poistetaan esteet vammaisten henkilöiden vanhemmuuden tieltä. Vammaispalveluja on voitava myöntää tukemaan myös lapsen hoitoa ja kasvattamista.
- Palvelujärjestelmää pitää edelleen kehittää joustavammaksi, jotta se huomioi erilaiset perheet ja muuttuvat elämäntilanteet. Kehitetään sote-ammattilaisten valmiuksia huomioda koko perheen tilanne palveluissa.
- Tunnistetaan, että yhteiskunnan puutteelliset palvelut voivat kuormittaa myös sisarusia ja muita läheisiä. Tarjotaan heille tukea vertaistoiminnan ja perhekeskeisten palvelumallien kautta – ei vastuuteta heitä palvelujen korvaajiksi.
- Siirrytään vammaispalveluiden arvioinnissa diagnoosikeskeisyydestä yksilön toimintaympäristön ja koko perheen arjen esteiden arviointiin.

10. Lupaukset on pidettävä

Ohjelma ei ole paljon väärä, jos sen toteutumista ei seurata.

Vammaiset ihmiset kokevat syrjintää monilla elämän osa-alueilla. Yhdenvertaisuusvaltuutetulle tulevissa yhteydenotoissa vammaisuus on yleisimpiä syrjintäperusteita. Myös vammaisiin ihmisiin kohdistuvat viharikokset ovat lisääntyneet viime vuosina. YK:n CRPD-komitea antoi Suomelle yli 80 suositusta elokuussa 2025. Ne osaltaan herättelevät meitä huomaamaan, että vammaispolitiikassa on tapahtunut suurta edistystä muissa maissa ja Suomen on aika päivittää asenteensa, toimintatapansa ja tavoitteensa pysyäkseen kehityksessä mukana. Suomen seuraava maaraaportti on toimitettava komitealle vuoteen 2034 mennessä, joten muutokset kannattaa aloittaa nyt heti.

Kokoomus sitoutuu:

- Vammaisvaikutusten huomioimiseen nykyistä kattavammin lainsäädännön vaikutusarvioinneissa.
- YK:n CRPD-komitean suositusten systemaattiseen läpikäyntiin osana vammaispoliittista työtä. Tavoitteena että seuraavan maaraaportin aikaan vuonna 2034 valtaosa nyt havaituista puutteista on korjattu.
- Perus- ja ihmisoikeusmyönteiseen toimintaan.

Kokoomuslaisuuden ydintä on, että jokainen ihminen voi elää itseään kunnioittavaa elämää, jossa on vapaus tehdä omat valintansa.